

τῶνται ἀπὸ τῆ δικῆ του προσωπικῆ ἀπόφαση. (βλ. σ. 341). «Ἄν ἡ σωτηρία καὶ ἡ καταδίκη ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀνθρώπινης πίστεως ἢ ἀπιστίας, τότε ὁ Θεὸς θὰ ἦταν περιττός, γιατί ἡ σχέση αἰτίας ἀποτελέσματος, δηλαδή ὁ νόμος τοῦ κάρμα, θὰ ἀρκοῦσε γιὰ νὰ ἐξηγήσει πῶς συνδέονται αὐτὲς μεταξύ τους». (σ. 341). Ἀναφερόμενος στὴν κάθοδο τοῦ Χριστοῦ στὸν Ἄδη, καὶ παραθέτοντας μιὰ φράση τοῦ Χάνς Οὕρς φὸν Μπάλταζαρ, ὁ Μόλτμαν θὰ υποστηρίξει πῶς ὁ Χριστὸς εἶναι ἀδελφὸς καὶ συμπαραστάτης τοῦ ἀνθρώπου ἀκόμα καὶ στὴν κόλαση «διαταράσσοντας τὴν ἀπόλυτη μοναξιά πού ἀναζητᾶ ὁ ἁμαρτωλός». (σ. 352)

Ἡ τρίτη πτυχὴ τοῦ ἔργου τοῦ Μόλτμαν στὴν ὁποία θὰ θέλαμε νὰ ἀναφερθοῦμε ἀφορᾶ τὴν κοσμικὴ ἐσχατολογία. Ἐδῶ ὁ ὁρατὸς κίνδυνος εἶναι ἡ διολίσθηση σὲ μιὰ γνωστικιστικὴ σωτηριολογία πού δὲν θὰ διδάσκει τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου ἀλλὰ τὴ λύτρωση ἀπὸ ἓναν κόσμον ὀριστικὰ καὶ ἀμετάκλητα πεπτωκότα. Τὸ κρίσιμο ἐρώτημα εἶναι: πῶς ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ ταυτόχρονα ὁ «κόσμος κεῖται ἐν τῷ πονηρῷ»; (Α' Ἰωάν. 5, 19). Ἡ ἀπάντηση τοῦ Μόλτμαν εἶναι πῶς

[ἡ] θεολογικὴ ἰδέα τῆς Σκεκινὰ συνδέει τὸν ἄπειρο Θεὸ μὲ ἓναν πεπερασμένο κόσμον... Σκεκινὰ σημαίνει τὸ ἐνέργημα τῆς κατάβασης τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐνέργειας, πού εἶναι ἡ ἐνοίκηση του ἐντὸς τοῦ κόσμου. (σ. 414)

Ἄν ὁ Θεὸς ἦταν πάντοτε ὑπὸ ἀπόλυτῆ ἐννοια πανταχοῦ παρὼν καὶ ἡ δόξα του ἦταν ἀποκεκαλυμμένη, τότε δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ἐπίγεια δημιουργία. Γιὰ νὰ καταστήσει ὁ Θεὸς τὴν παρουσία του βιώσιμη γιὰ τὰ

πλάσματά του, πρέπει νὰ συγκαλύψει τὴ δόξα του, διότι «ὁποῖος ἀντικρίζει τὸν Θεὸ, πρέπει νὰ πεθάνει». Ἡ ἀπομάκρυνση καὶ ἡ χωρικὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸν Θεὸ γεννιοῦνται ἀπὸ τὴν περιστολὴ τῆς πανταχοῦ παρουσίας του καὶ ἀπὸ τὴ «συγκάλυψη τοῦ προσώπου του»... Μόνο οἱ ἁμαρτωλοὶ, πού εἶναι ἀποκομμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ, τίς κατανοοῦν ὡς ἔκφραση τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ στὴν ἐγκατάλειψη τους ἀπὸ αὐτόν. (σ. 418)

Ἡ ἀποστροφή αὐτῆ τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ συνθήκη γιὰ τὴ δημιουργία ἐνός ζωτικῆς χώρου μέσα στὸν ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ ἐκδιπλώσουν τὴ δραστηριότητά τους.

Ὁ πρωταρχικὸς χώρος καὶ χρόνος τῆς δημιουργίας τερματίζονται, ὅταν ἡ δημιουργία γίνεται Ναός τῆς αἰώνιας Σκεκινὰ τοῦ Θεοῦ. (σ. 403)

Γι' αὐτό, ὅταν ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ γίνεται πανταχοῦ παρούσα, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ χάνουν τὸν τόπο πού τοὺς ἔχει παραχωρηθεῖ. Ἐνώπιον τοῦ «ἀποκεκαλυμμένου προσώπου του» δὲν ἔχουν πλέον κανένα χώρο στὸν ὁποῖο θὰ μπορούσαν νὰ συνεχίσουν νὰ ὑπάρχουν καθ' ἑαυτοί». (σ. 405)

Κλείνοντας τὸ βιβλίο τοῦ Μόλτμαν, ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ βásiμα νὰ ἀναρωτηθεῖ: πόσο εὐκόλα μπορεῖ νὰ διαπεράσει ἡ ὀπτικιστικὴ προοπτικὴ τοῦ συγγραφέα μιὰ ἐποχὴ ὅπως ἡ δική μας, διαποτισμένη μέχρι μυελοῦ ὀστέων ἀπὸ τὴν ἐρμηνευτικὴ τῆς καχυποψίας; Μιὰ πιθανὴ κριτικὴ ἀπὸ τὸν χώρο τῆς ἐκκοσμικευμένης σκέψης δὲν θὰ ἦταν πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὴ πού διατυπώνεται συχνὰ πυκνὰ στίς μέρες μας γιὰ σύ-

νολη τή βιβλική αφήγηση: πρόκειται για μιὰ “μυθική” προσέγγιση τῆς πραγματικότητας ἢ ὁποία γεννιέται ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀποδεχθεῖ τὴν ὀριστική θνητότητά του. Ὁ μηδενισμὸς ὡς ὑπέρβαση τοῦ χριστιανισμοῦ.

Μιὰ θεολογική κριτική, προερχόμενη ἀπὸ θεολόγους ποὺ πιστεύουν πὼς ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ εἶναι μιὰ ἐναλλακτική Πόλις, ὑποστηρίζει πὼς ὁ Μόλτμαν, κυρίως σὲ προηγούμενα ἔργα του, παρουσιάζει τὸν κόσμον πιὸ συνεκτικό ἀπὸ ὅσο πραγματικά εἶναι καὶ πὼς παράλληλα ἐμφορεῖται ἀπὸ τὴν ἀντίληψη ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὀφείλουν νὰ συμμετέχουν ἐνεργὰ στὴν προσπάθεια ἐλέγχου μιᾶς κοινωνίας καὶ ἐνὸς κόσμου ποὺ στερεῖται πλέον μιᾶς κοινᾶ ἀποδεκτῆς μετα-ἀφήγησης.

Ὁ ἴδιος ὁ Μόλτμαν θὰ γράψει:

Ἡ θεολογία γιὰ μένα δὲν εἶναι κάποια ἐκκλησιαστικὴ δογματικὴ ἢ μιὰ διδασκαλία περὶ τῆς πίστεως, ἀλλὰ εἶναι μιὰ φαντασία γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ... Κάποιοι πιστεύουν πὼς ἀπὸ θεολογικὴ ἀποψη λέω ὑπερβολικά πολλὰ καὶ κυρίως ὅτι λέω περισσότερο γιὰ τὸν Θεὸ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μπορούμε ὡς ἄνθρωποι νὰ γνωρίζουμε. Νοιώθω βαθιὰ ταπείνωση ἐνώπιον τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ, ποὺ δὲν μπορούμε νὰ τὸ γνωρίσουμε, γι' αὐτὸ λέω ἀνοιχτὰ καὶ δημόσια ὅλα ὅσα πιστεύω καὶ σκέφτομαι. (σ. 21)

Ὁ πληθωρισμὸς αὐτὸς τῆς θεματολογίας καὶ τὸ εὔρος τῆς προβληματικῆς τοῦ Μόλτμαν ἀποτελεῖ κέρδος, ἀλλὰ καὶ κίνδυνον. Ὁ κίνδυνος ἔγκειται στὸ νὰ θεωρήσει ὁ ἀναγνώστης ὅτι τὸ βιβλίον στερεῖται τὸ ἀναγκαῖο γιὰ κάθε ἐκτενὲς ἐπιχείρημα κέντρο. Κατὰ τὴ γνώμη μας, ὅμως, τὸ κέντρο δὲν εἶναι χαμένο, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ ἐκεῖ ἀκριβῶς

ποῦ ἡ σύγχρονη εὐαισθησία θὰ τὸ ἀναζητοῦσε λιγότερο, στὶς δύο λέξεις οἱ ὁποῖες ἀρχικά συνιστοῦσαν τὴν καρδιά τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος, ἀλλὰ στὸ διάβα τοῦ χρόνου ἔφτασαν νὰ θεωροῦνται ἀπλῶς ἓνα κύριο ὄνομα: Ἰησοῦς Χριστός. Τὸ βιβλίον τοῦ Μόλτμαν προϋποθέτει, ἀλλὰ καὶ ἀναδεικνύει, ὅτι τὸ Συμβάν *par excellence* εἶναι ἡ Ἐνσάρκωση τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ Ἀνάστασή του. Κι ἂν θέλαμε νὰ βάλουμε ἓναν τίτλον στὸ ἐγχείρημα τοῦ Μόλτμαν θὰ ἦταν: Ἰησοῦς Χριστὸς ἐναντίον τῆς οὐτοπίας. Ἡ κοινωνιολογία τῆς γνώσης μᾶς ἐπίσημανε ὅτι ἡ οὐτοπικὴ εἶναι ἡ συνείδηση ἢ ὁποία δὲν βρίσκεται σὲ συμφωνία μὲ τὸ εἶναι ποὺ τὴν περιβάλλει. Οἱ φορεῖς τῆς οὐτοπίας δὲν ἀρκοῦνται ὅμως μόνο στὴ διαπίστωση αὐτή, ἀλλὰ περνώντας στὴ δράση διασποῦν, ἐν μέρει ἢ τελείως, τὴν ἐκάστοτε ὑφιστάμενη τάξη τοῦ εἶναι. Ταυτοχρόνως ὅμως οἱ παραστάσεις καὶ οἱ ιδέες τους παραμένουν, ἤδη γιὰ λόγους ἀρχῆς, ἀπραγματοποίητες στὸ διηγετικές. Οἱ οὐτοπίες, δηλαδή οἱ ἄνθρωποι ποὺ λειτουργοῦν ὡς φορεῖς τους, πιστεύουν ὅτι ὁ κόσμος θὰ μεταμορφωθεῖ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη δημιουργικότητα. Ὑπόσχονται μεσσιανικά ὄραματα, ἀλλὰ προσφέρουν αἷμα καὶ δάκρυα. Ὁ Μόλτμαν μᾶς μεταφέρει τὸ βιβλικὸ μήνυμα: ἡ κτίση θὰ μεταμορφωθεῖ γιατί αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα καὶ τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅ,τι ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἔχει ἤδη πραγματοποιηθεῖ: ὁ ἐσφαγμένος ἀμνὸς καὶ ὄχι τὸ ξίφος τοῦ Καίσαρα, εἶναι ὁ Κύριος τῆς ἱστορίας.

π. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΓΚΑΝΑΣ

